

Література:

1. Підпригора О.А. Основи римського приватного права: підручник для студентів юрид. вузів та факультетів. Київ. 1997. 336 с.
2. Калюжний Р. А., Ящурицький Ю. В. Основи римського приватного права: курс лекцій. Київ. 2011. 184 с.
3. Борисова В. І., Баранова Л. М. Основи римського приватного права: Підручник. Харків. 2008.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-287-9-7>

НАДЗВИЧАЙНІСТЬ ЯК СУТНІСНА ОСНОВА ПРАВА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Доронін Іван Михайлович

*доктор юридичних наук, доцент,
завідувач наукової лабораторії права національної
та міжнародної безпеки*

*ДНУ «Інститут інформації, безпеки і права
Національної академії правових наук України»
м. Київ, Україна*

Суспільні відносин, що складаються у ході реалізації тих функцій держави, які прямо впливають із необхідності забезпечення національної безпеки, мають певну особливість, що характеризує їхню унікальність. Зазначена особливість полягає у непередбачуваності конкретної ситуації, яка потребує відповідного регулювання, а відтоді – обсягів, форм та методів такого регулювання як реагування на ситуацію, що склалася. Усе викладене можливо охопити поняттям «надзвичайності».

На нашу думку саме надзвичайність слід визнати неодмінною рисою для права національної безпеки. Загалом, виокремлення права національної безпеки у відповідну категорію як галузі права, наукової спеціалізації та галузі юридичної спеціалізації достатньо аргументовано останнім часом у низці робіт [1, 2].

У загальному вигляді визначена таким чином надзвичайність не може ототожнюватись із адміністративно-правовим режимом окремих станів (надзвичайний стан, військовий стан), оскільки взагалі не передбачає окремоті для правового регулювання у певних умовах. Тобто це не ситуація відступу від звичайного порядку, це ситуація постійної надзвичайності.

Оскільки на сьогодні право національної безпеки тісно пов'язано із військовим правом, а також адміністративним правом у тій його частині, що регламентує питання застосування окремих правових режимів, розглядати надзвичайність права національної безпеки можливо через призму дотримання та забезпечення прав і свобод людини та громадянина, що передбачено низкою міжнародно-правових актів. Водночас, у даному разі мова не завжди йде саме про відступ від міжнародно-правових зобов'язань.

Аналіз існуючої практики Європейського суду з прав людини [3] щодо особливостей розгляду справ, пов'язаних з «інтересами національної безпеки» дозволяє констатувати нечіткість сприйняття зазначеного поняття в юридичній практиці. Так, основні рішення, що сформулювали правову позицію ЄСПЛ у питанні обмеження прав і свобод людини та громадянина в інтересах національної безпеки не надають ані прямого роз'яснення цього терміну, ані переліку обставин, що свідчать про такий інтерес. Хоча сам термін міститься безпосередньо у тексті Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950, ратифікована Законом України від 17.07.1997, позиція ЄСПЛ спрямована у дещо іншому напрямку. Зокрема мова йде про вимогу чіткості до національного акту законодавчого акту, що передбачає обмеження прав людини в інтересах національної безпеки. Зазначене стосується: меж дискреційних повноважень державного органу, обсягу та способів здійснення відповідних повноважень, адекватного наведення обставин та умов, за яких можливе обмеження прав. Позицію Суду з цього приводу було вичерпно висловлено ще у рішеннях у справах «*Malone v United Kingdom*» від 02.08.1984, «*Leander v Sweden*» від 26.03.1987 та деяких інших.

Окрім цього, ЄСПЛ звертає увагу на необхідності відповідних гарантій щодо різного роду зловживань у питанні обмеження прав людини при подальшому використанні інформації, отриманої під час прослуховування телефонних переговорів, перехоплення телекомунікаційних повідомлень, поштових відправлень тощо. Така позиція була висловлена у справах «*Kruslin v France*» від 24.04.1990 і справила вплив на реформування кримінального процесуального законодавства у низці країн, у т.ч. при прийнятті Кримінального процесуального кодексу України.

І нарешті важливим питання є дотримання балансу між встановленням обмеження доступу до інформації в інтересах національної безпеки та суспільними потребами. Європейський Суд з прав людини у низці рішень («*Observer & Guardian v United Kingdom*», «*Rotaru v Romania*») підкреслив, що суспільство має право на отримання інформації стосовно зловживань державних органів і така інформація не може бути обмежена державою. Водночас, пошук балансу між правами людини щодо збирання і використання інформації та суспільними потребами в обмеженні доступу до неї вирішується окремо у кожному випадку. Навіть існуюча практика

ЄСПЛ у справах про заборону політичних партій та обмеження діяльності громадських об'єднань політичного характеру свідчить про доволі гнучке розуміння інтересів національної безпеки навіть у сфері ідеології.

Отже, практика Європейського Суду з прав людини у питанні визначення інтересів національної безпеки, як підстави для обмеження прав людини, що вважається легітимною підставою у міжнародно-правових актах, уникає чіткого визначення поняття «національна безпека» і зосереджує увагу на побудові системи відповідних гарантій дотримання прав.

Аналіз загроз у сфері національної безпеки, що визначались науковцями, свідчить про різноплановість та стрибкоподібність їх виникнення. Зокрема, форми і види терористичної діяльності відрізнялись за характером та часом існування, а ідеологічні підстави для терористичної діяльності доволі різноманітні. Водночас, реагування на цю діяльність з боку різних держави свідчить про надзвичайність правового регулювання. Так, розуміючи надзвичайність і надзвичайний стан як відповідь на громадянську війну та визначаючи сучасний стан як «глобальну громадянську війну», італійський філософ Дж.Агамбен вважає, що надзвичайний стан стає управлінською парадигмою в сучасній політиці як відповідь на виклики сучасного світового порядку [4, с. 9].

Аналіз чинного законодавства у сфері національної безпеки останнього часу свідчить про можливість вважати надзвичайність його основною рисою. Прикладом цього є законодавство у сфері індивідуальних обмежувальних заходів (санкцій), що встановлює низку обмежень у прав зовні подібних до покарань за вчинення правопорушень. Згідно ухваленого у 2014 році Закону України «Про санкції», його прийняття зумовлено реалізацією суверенного права України на захист. Відповідно до ст. 1 Закону, застосування спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (що розуміються під загальним терміном «санкції») здійснюється «з метою захисту національних інтересів, національної безпеки, суверенітету і територіальної цілісності України, протидії терористичній діяльності, а також запобігання порушенню, відновлення порушених прав, свобод та законних інтересів громадян України, суспільства та держави».

Отже, підсумовуючи викладене, можливо стверджувати, що певні стани (стан війни, стан облоги або стан надзвичайної ситуації) не є чітко визначеним поняттям для «інтересів національної безпеки», що зумовлюють наявність підстав для обмеження прав і свобод людини. Інтереси національної безпеки можуть розглядатись як широке поняття, що зумовлено складним характером відповідних суспільних відносин, а за таких умов надзвичайність можливо розуміти як сутнісну основу для права національної безпеки.

Література:

1. Пилипчук В.Г., Доронін І.М. Право національної безпеки та військове право: теоретичні та прикладні засади становлення і розвитку в Україні. Інформація і право. 2018. № 2. С. 67.
2. Богущкий П.П. Концептуальні засади права національної безпеки України. Монографія. Одеса: Фенікс, 2020. С. 70-95.
3. Национальная безопасность и практика Европейского Суда по правам человека. Отчет Отдела по проведению исследований. Страсбург, Совет Европы/Европейский Суд по правам человека. 2013. 60 с.
4. Агамбен Дж. Ното сасерг. Чрезвычайное положение. Москва: Изд-во «Европа», 2011. 148 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-287-9-8>

ФЕМІНІСТИЧНА ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

Кальваровська Богдана Михайлівна

студентка I курсу факультету морського права

*Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова
м. Миколаїв, Україна*

Історичне та постійне виключення жінок із сфери захисту закону та вивчення права завдало шкоди жінкам і обмежило як розуміння права, так і його етичний компас. Тому, тема феміністичної філософії права є дуже важливою для вивчення. Вона покликана дати світоглядне розуміння феміністичної правової теорії, її сенсу та призначення, обґрунтувати глибинні соціальні, духовні, етичні передумови, під кутом зору людського буття.

Феміністична правова теорія була безпосередньо створена для визнання та боротьби з правовою системою, створеною в першу чергу чоловічими намірами, часто забуваючи важливі компоненти та досвід, з яким стикаються жінки. Також, важливою ціллю створення є – трансформувати правила та принципи, що регулюють певні галузі права – щоб вони краще реагували на потреби жінок і краще відображали їхні погляди.

З цією метою феміністична філософія права застосовує ідеї феміністської епістемології, реляційної метафізики та прогресивної соціальної онтології, феміністської політичної теорії та інших розробок у феміністичній філософії, щоб зрозуміти, як правові інституції забезпечують виконання домінуючих гендерних і маскуліністських норм. Сучасна феміністична філософія права також спирається на різноманітні наукові точки зору, такі як міжнародна теорія прав людини [1].